

**K MISII LADISLAVA MOYŠA A JÁNA POCISKA MEDZI
AMERICKÝMI SLOVÁKMI V ROKU 1920¹**

ŠTEFAN KUCÍK

The author of the paper deals with the mission of Ladislav Moyš and Ján Pocisk among American Slovaks in 1920. He puts the mission into a broader context, analyses the reasons for the mission, and clarifies its results.

Key words: American Slovaks; Czechoslovakia; Constitution of the Czechoslovak Republic; Pittsburgh Agreement; Slovak autonomist movement.

Misia katolíckeho kňaza a bývalého užhorodského župana Ladislava Moyša a sociálnodemokratického poslanca Jána Pociska medzi americkými Slovákami v roku 1920 bola prvou z radu akcií financovaných československou vládou s cieľom paralyzovania slovenského autonomistického pohybu na pôde USA. Aj keď sa na jednej strane oficiálne československé kruhy na čele s prezidentom Tomášom G. Masarykom snažili marginalizovať význam amerických Slovákov pre vznik spoločného štátu a odmietali ich zasahovanie do domácich pomerov, na druhej strane sa usilovali ovplyvňovať verejnú mienku amerických Slovákov, paralyzovať ich hnutie za autonómiu Slovenska na základe *Pittsburskej dohody* a získať ich na provládne pozície. Prvá z akcií československej vlády, podobne ako aj všetky nasledujúce, však skončila neúspechom.

Len čo v novembri 1918 Tomáš G. Masaryk ukončil svoju misiu v USA, 27. toho istého mesiaca sa v Clevelande zišiel Ústredný výbor Slovenskej ligy v Amerike, aby rozhodol o vyslaní delegácie na Slovensko.² Podľa predsedu Ligy Alberta Mamateya³ úlohou delegátov bolo nadviazať priamy kontakt s politickými predstaviteľmi na Slovensku a upovedomiť ich o *Pittsburskej dohode* uzavretej s Tomášom G. Masarykom v máji 1918.⁴

Delegáti Slovenskej ligy v Amerike po svojom príchode na Slovensko vystupovali vo svojich verejných prejavoch nestranne. V slovenskej tlači publikovali *Prívet delegácie Slovenskej ligy v Amerike* datovaný 9. apríla 1919, v ktorom sa pozastavovali najmä nad prudkým politickým zápasom, ktorý sa v tom čase odohrával na Slovensku. V snahe zachovať si nestranný postoj a s ohľadom na uvedený politický zápas sa spočiatku obávali zveriť text *Pittsburskej dohody* Vavrovi Šrobárovi, ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska, ale i Ferdišovi Jurigovi a Andrejovi Hlinkovi, katolíckym kňazom a vedúcim predstaviteľom Slovenskej ľudovej strany (ďalej aj SĽS).⁵ Boj medzi slovenskými politickými stranami pritom označili za zbytočné plytvanie energie malého národa.⁶

¹ Táto štúdia je súčasťou výskumu spojeného s plnením grantovej úlohy financovanej agentúrou VEGA č. 1/0620/11 s názvom *Politický katolicizmus v slovenskom agrárnom hnutí*.

² Nové Slovensko (Pittsburgh), 2. 12. 1918, s. 2–3.

³ Albert P. Mamatey, predseda Slovenskej ligy v Amerike v rokoch 1911–1920.

⁴ *Zpráva predsedu Slovenskej Ligy v Amerike, podaná na XII. Kongresse Slov. Ligy v Scranton, Pa., dňa 29. mája 1919*. Pittsburgh b. d., s. 9. K reflexii nad skutočným obsahom a významom *Pittsburskej dohody* pozri najmä KUCÍK, Š.: *Podiel amerických Slovákov na autonomistickom hnutí na Slovensku (1918–1938)*. Martin 2011, s. 25–28.

⁵ SIDOR, K.: *Slováci v zahraničnom odboji*. Bratislava 1929, s. 226–227.

⁶ *Prívet delegácie Slovenskej Ligy v Amerike*. Slováč (Ružomberok), 3. 5. 1919, s. 1.

Po svojom návrate do USA na XII. kongrese Slovenskej ligy v Amerike 29. mája 1919 v Scrantone, Pa., referovali o situácii na Slovensku dvaja z delegátov: Jozef Hušek, redaktor týždenníka *Jednota*, oficiálneho orgánu Prvej katolíckej slovenskej jednoty, a Milan Getting, redaktor *Newyorského denníka*. Logickým a správnym záverom referátu Jozefa Huška bolo, že v súčasnej situácii by autonómia Slovenska slúžila maďarskej iredente. Nároku Slovenska na autonómiu sa však nevzdal, no jeho uplatnenie posunul na obdobie, keď sa pomery na Slovensku skonsolidujú.⁷ Na druhej strane čechoslovakisticky vyhranený Milan Getting o otázke autonómie Slovenska ani nereferoval. Amerických Slovákov informoval, že na žiadosť ministra Vavra Šrobára vypracoval plán agitácie proti maďarizácii na Slovensku. Keďže pri uvedenej práci narážal na nedostatok prostriedkov, rozhodol sa vrátiť do USA, aby od amerických Slovákov vyžiadal tlačiareň pre agitáciu ministra Vavra Šrobára.⁸

Hoci Jozef Hušek, známy svojím odmietavým postojom proti akýmkoľvek čechoslovakistickým tendenciám, vo svojom referáte odporúčal neponáhľať sa s požiadavkou autonómie Slovenska, v Slovenskej lige v Amerike sa otázka slovenskej samosprávy stala predmetom veľmi živej diskusie.⁹ Dňa 31. júla 1919 zasadala v Pittsburchu Ústredná správa Slovenskej ligy, na ktorej prítomní americkí Slováci za základ svojho budúceho postupu v otázke autonómie Slovenska prijali brožúru *Politická náuka vzhľadom na Česko-Slovenský štát*.¹⁰ Z uvedenej brožúry vyplýva, že Slovenská liga v Amerike sa v otázke štátoprávneho usporiadania Česko-Slovenska,¹¹ a tým aj autonómie Slovenska, rozhodla zotrvať na svojom programe obsiahnutom v *Pittsburskej dohode*. Na druhej strane konečné štátoprávne usporiadanie Česko-Slovenska sa rozhodla ponechať na Slovákov na Slovensku.¹²

Ďalším, kto bezprostredne po skončení Veľkej vojny poskytol americkým Slovákom priame informácie o vývoji pomerov na Slovensku, bol Ignác Gessay. Tento známy slovensko-americký novinár nepatril do uvedenej delegácie Slovenskej ligy, ale na Slovensko bol vyslaný o niečo neskôr. Dôvodom jeho cesty bol nedostatok spoľahlivých informácií z Európy.¹³ Americkí Slováci sa preto rozhodli založiť informačnú kanceláriu najprv v Paríži a po zriadení riadnej poštovej dopravy medzi Česko-Slovenskom a USA aj na Slovensku.¹⁴ Touto úlohou bol poverený práve Ignác Gessay, redaktor *Nového Slovenska*.¹⁵

⁷ *Zápisnica XII. Kongressu Slov. Lígy v Am. vydrživaného v Casino Halle v meste Scranton, Pa., dňa 29. mája, 1919.* Pittsburch b. d., s. 24.

⁸ Tamže, s. 30–31.

⁹ SIDOR, K.: *Slováci v zahraničnom odboji*. Bratislava 1929, s. 231.

¹⁰ Archív Spolku sv. Vojtecha v Trnave (ďalej ASSV), fascikel (ďalej fasc.) 299K3, *Zápisnica zo schôdze Ústrednej správy Slovenskej Lígy vydrživanej dňa 31. júla 1919 v Henry Hotel, Pittsburch, Pa.* Autorom brožúry bol Ján A. Ferienčík a vyšla roku 1919. Porov.: FERIEŇČÍK, J. A.: *Politická náuka vzhľadom na Česko-Slovenský štát*. B. m. 1919.

¹¹ V štúdiu sa viackrát opakuje termín „Česko-Slovensko“, resp. „Československo“. Pri spôsobe jeho písania (so spojovníkom, alebo bez neho) som vychádzal z dvoch časových úsekov. Prvý z nich je vymedzený obdobím do 29. februára 1920, teda dátumu prijatia ústavy prvej ČSR – v ňom používam termín „Česko-Slovensko“ vzhľadom na deklarované rovnocenné postavenie Slovákov a Čechov v spoločnom odboji. Druhý úsek trval od 29. februára 1920 do 22. novembra 1938, t. j. do dňa vydania zákona o autonómii Slovenskej krajiny. V tom čase Československo fungovalo ako unitárny štát, preto v práci uvádzam aj príslušný termín „Československo“.

¹² FERIEŇČÍK, J. A.: *Politická náuka vzhľadom na Česko-Slovenský štát*. B. m. 1919, s. 7.

¹³ Dobrý Pastier (Middletown), apríl 1919, s. 7.

¹⁴ Slovenský národný archív (ďalej SNA), f. Slovenská liga v Amerike, k. 2, list A. P. Mamateya Františkovi Stasovi zo 17. 4. 1919.

¹⁵ *Nové Slovensko*, oficiálny orgán Slovenskej ligy v Amerike v rokoch 1918–1922. GESSAY, I.: *Slovensko po oslobodení*. Cleveland b. d., s. 4. ASSV, fasc. 236C10, poverenie pre I. Gessaya z 26. 4. 1919. Podrobne sa o vzniku kancelárie a jej aktivitách rozpisuje štúdia LETZ, R.: *Slovenská liga v Amerike a Slovenská liga na Slovensku*. Historický zborník 19, 2009, č. 1, s. 58–64.

Vo svojom referáte na schôdzi Ústredného výboru Slovenskej ligy v Amerike 24. októbra 1919 v Pittsburghu v otázke implementácie *Pittsburskej dohody* Gessay odporučil americkým Slovákom zaujať neutrálny postoj. V Slovenskej ľudovej strane presadzujúcej autonómiu Slovenska mu prekážala prítomnosť maďarského živlu, v ktorom videl hrozbu maďarského revizionizmu. Gessay navrhoval postupnú implementáciu jednotlivých bodov *Pittsburskej dohody* a radikálnych autonomistov spomedzi amerických Slovákov varoval, že okamžitá realizácia autonómie na Slovensku by bola pre spoločnú republiku osudná.¹⁶ Tak Gessayov, ako aj Hušekov postoj výrazne ovplyvnil oficiálne stanovisko Slovenskej ligy v záležitosti autonómie Slovenska, hoci Hušek začal čoskoro čoraz viac prechádzať na autonomistické, resp. prohlínkovské pozície.

Na uvedenej schôdzi Ústredného výboru Slovenskej ligy v Amerike v Pittsburghu boli prítomní aj delegáti Slovenskej ľudovej strany Jozef Rudinský a Jozef Kubala. Rudinského vyslalo do USA niekoľko vedúcich predstaviteľov SLS na čele s Andrejom Hlinkom v auguste 1919 ako dôveryhodnú osobu, ktorej úlohou bolo medzi americkými Slovákami obhajovať myšlienku autonómie Slovenska v rámci Česko-Slovenska a informovať o aktivitách ľudovej strany. Zároveň mal uskutočniť finančnú zbierku na podporu jej autonomistického programu. Pred cestou sa k nemu na podnet Františka Jehličku pripojil aj obchodník Jozef Kubala. V Poľsku sa cestou obaja stali súčasťou Hlinkovej delegácie do Paríža. Po týždňovom pobyte v hlavnom meste Francúzska, kde sa misia delegácie skončila fiaskom, Rudinský s Kubalom pokračovali vo svojej pôvodnej ceste do USA, kam pricestovali 13. októbra 1919.¹⁷

V čase príchodu delegátov SLS do USA bola verejná mienka amerických Slovákov krajne vyostrená proti politike ľudovej strany.¹⁸ Averziu voči nej vyvolali tak referáty Jozefa Hušeka a Ignáca Gessaya, ako aj faux pas Andreja Hlinku v súvislosti s jeho nepremyslenou cestou na mierovú konferenciu do Paríža. O vyvolanie protilúdackej nálady na schôdzi sa pričínil aj česko-slovenský vojenský atašé, plukovník Vladimír Hurban, ktorý prečítal kábelogram Ministerstva zahraničných vecí ČSR. Ten amerických Slovákov vystríhal pred agitáciou maďarských a poľských agentov. Delegáti totiž pricestovali do Ameriky na poľské pasy a víza, a nie česko-slovenské.¹⁹

Po predložení poverení a ich prečítaní bol Rudinský vyzvaný, aby ozrejmil svoje poslanie v Amerike. Rudinský v dlhom prejave vysvetlil pozície SLS, ktorá rovnako ako Slovenská liga v Amerike žiadala postupnú autonómiu Slovenska. Ľudová strana ďalej požadovala, aby táto autonómia v zmysle *Pittsburskej dohody* bola zakotvená v mierových dokumentoch na parížskej mierovej konferencii. S Jozefom Kubalom prišli do Ameriky s cieľom agitácie v uvedenom smere a na tento účel sa chystali organizovať aj finančné zbierky.²⁰

Aj keď Ústredný výbor Slovenskej ligy v zámeroch cesty oboch delegátov SLS nezistil nič, čo by bolo v rozpore s jej programom, zaujal voči nim negatívne stanovisko. Rudinský a Kubala nemali na svoju misiu poverenie od česko-slovenskej vlády a Slovenská liga nesúhlasila s Hlinkovou cestou na mierovú konferenciu v Paríži. Oboch delegátov obvinila z rozoštvávania Slovákov a Čechov v Amerike, čo mohlo negatívne ovplyvniť ich spoluprácu tak v USA, ako aj v Česko-Slovensku.²¹ Na druhej strane Ústredný výbor Slovenskej ligy prijal na schôdzi memo-

¹⁶ GESSAY, I.: *Slovensko po oslobodení*. Cleveland b. d., s. 26–28, 37–38.

¹⁷ LETZ, R.: *Jozef Rudinský – významná osobnosť Turzovky*. In: Gajdičiar, I. (ed.): *Turzovka krížom-krážom*. Turzovka 2010, s. 328–329.

¹⁸ RUDINSKÝ, J.: *V Amerike a doma*. Ružomberok 1921, s. 11.

¹⁹ SIDOR, K.: *Zásahy Slovenskej Lígy v Amerike do politického vývinu slovenského (1914–1939)*. In: Šprinc, M. (ed.): *Slovenská liga v Amerike štyridsaťročná*. B. m. 1947, s. 54.

²⁰ ASSV, fasc. 299A6, zápisnica zo schôdze Ústredného výboru Slovenskej ligy v Amerike vydržiavanej dňa 24. októbra 1919 vo Fort Pitt Hoteli v Pittsburgh, Penna.

²¹ Masarykův ústav a Archiv Akademie věd České republiky, v. v. i., Archiv ÚTGM (ďalej MÚA AV ČR, AÚTGM), f. Tomáš Garrigue Masaryk, R – republika 1918–1937 (ďalej TGM – R), k. 459, *Rezolúcia Slovenskej Lígy prijatá na*

randum, v ktorom sa americkí Slováci postavili za postupnú implementáciu ustanovení *Pittsburskej dohody* v ČSR.²²

Odmietnutie Rudinského a Kubalu a memorandum Slovenskej ligy vyjadrujú snahu amerických Slovákov zostať verní svojmu programu autonómie Slovenska v rámci ČSR, na druhej strane však odzrkadľuje ich úsilie zachovať si neutrálny postoj a nesklznuť do politických zápasov a afér na Slovensku. Keďže v takejto situácii sa delegáti SLS nemohli opierať o autoritu Slovenskej ligy v Amerike, ich oporným bodom sa stali organizácie opozičné voči nej: Združenie slovenských katolíkov a Prvá katolícka slovenská jednota. Rudinský šíril svoje stanoviská najmä v týždenníku *Jednota*, kde mu bol naporúdzi redaktor Jozef Hušek, a v novinách *Obrana*, ktoré redigoval Ján M. Liščinský.²³ Obe organizácie združovali väčšinu amerických Slovákov.

Rozhodujúcim zlomom v postoji Jozefa Huška, ktorý ho posunul na autonomistické, resp. prohlínkovské pozície,²⁴ bolo zrejme uväznenie Andreja Hlinku 12. októbra 1919 v Mírove. Hušek v novembri 1919 v *Jednote* napísal, že Hlinka bude súdený pre *Pittsburskú dohodu*, na základe čoho uzavrel, že súdená bude vlastne *Pittsburská dohoda* a cez ňu americkí Slováci a celá ich revolučná činnosť.²⁵

Predseda Združenia slovenských katolíkov Ján Kubašek zostával v postoji voči SLS rezervovanejší. V súvislosti s Rudinským a Kubalom sa zdráhal podniknúť konkrétne kroky pred návratom delegáta Združenia Antona Gracika zo Slovenska. Rudinský však vzhľadom na plynúci čas a väznenie Andreja Hlinku zvolal na 19. novembra 1919 do Pittsburghu poradu slovenských katolíckych kňazov a na nasledujúci deň zástupcov slovenských katolíckych organizácií, spolkov a časopisov. Cieľom týchto porad bolo položiť základ širokej a efektívnej agitácie za autonómiu Slovenska v rámci ČSR a začať pohyb za založenie katolíckeho tlačového fondu na podporu slovenskej katolíckej tlače na Slovensku.²⁶ Účastníci porad okrem iného zaslali prezidentovi ČSR kábelogram, v ktorom žiadali zakotvenie autonómie Slovenska v mierových zmluvách na parížskej mierovej konferencii na základe *Pittsburskej dohody*. Zároveň protestovali proti uväzneniu Hlinku a žiadali jeho okamžité prepustenie a vyšetrovanie jeho záležitosti pred neutrálnym slovenským fórom.²⁷

Na týchto poradách bola utvorená Slovenská katolícka rada, ktorej úlohou bolo dočasne do najbližšej konvencie Združenia slovenských katolíkov združiť prostredníctvom svojich zástupcov všetky slovenské katolícke organizácie v USA s cieľom podniknutia potrebných krokov v záujme autonómie Slovenska a ochrany väzneného Andreja Hlinku.²⁸ Slovenská katolícka

schôdzi ústrednej správy s ústredným výborom Slov. Lígy, vydržiavanej v Pittsburghu, Pa., dňa 24. a 25. októbra t. r. Príloha listu A. P. Mamateya V. Šrobárovi z 22. 11. 1919. (List bol bez príloh uverejnený v BIELIK, F. – RÁKOŠ, E. (ed.): *Slovenské vystáhovalectvo. Dokumenty*. Diel III. Martin 1976, s. 165–172, dokument č. 325. List A. Mamateya, predsedu Slovenskej ligy v Amerike, V. Šrobárovi, ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska z 22. 11. 1919). ASSV, fasc. 299A9, *Prehlas a verejné osvedčenie Slov. Lígy*.

²² MÚA AV ČR, AÚTGM, f. TGM – R, k. 459, *Memorandum Slovenskej Lígy Prijaté na schôdzi ústrednej správy s ústredným výborom Slov. Lígy, vydržiavanej v Pittsburghu, Pa., dňa 24. a 25. októbra t. r.* Príloha listu A. Mamateya V. Šrobárovi z 22. 11. 1919; *Jednota* (Middletown), 29. 10. 1919, s. 1.

²³ SIDOR, K.: *Slováci v zahraničnom odboji*. Bratislava 1929, s. 235; LETZ, R.: *Jozef Rudinský – významná osobnosť Turzovky*. In: Gajdičiar, I. (ed.): *Turzovka krížom-krážom*. Turzovka 2010, s. 329–330.

²⁴ Hušek údajne ako jediný nepodpísal rezolúciu proti J. Rudinskému a J. Kubalovi. RUDINSKÝ, J.: *Československý štát a Slovenská republika*. Mních 1968, s. 91. Matúš Gazdík, tajomník Slovenskej ligy v Amerike, však uvádza, že podľa členov rezolučného výboru J. Hušek sám rezolúciu koncipoval a aj podpísal. ASSV, fasc. 299H5, *Zpráva tajomníka Slovenskej lígy, podaná na XIII. Kongresse Slovenskej Lígy vydržiavaného v dňoch 24.–25. júna 1920 v Milwaukee, Wisconsin*. Pittsburgh, Pa. b. d., s. 5.

²⁵ *Jednota* (Middletown), 19. 11. 1919, s. 4.

²⁶ *Jednota* (Middletown), 26. 11. 1919, s. 4.

²⁷ RUDINSKÝ, J.: *V Amerike a doma*. Ružomberok 1921, s. 16. Podobných kábelogramov bolo do ČSR zaslaných asi 20.

rada zo svojej schôdze 27. novembra 1919 zaslala kábelogram predsedovi mierovej konferencie v Paríži Georgesovi Clemenceauovi, v ktorom okrem iného uviedla: „*My v spojení s Českým nář. združením brali sme účasť na tvorení štátu česko-slovenského. Sme hrdí na zjednotenie našich bratov v jednej republike, ale sme sklamaní, lebo v protive s dohodou a porozumením Slovákom odopretá je autonómia.*“²⁹ Zároveň sa mala vyslať delegácia amerických Slovákov na mierovú konferenciu v Paríži, prípadne, ak by sa konferencia skončila skôr alebo by delegácia na konferencii nebola prijatá, Slovenská katolícka rada sa mala obrátiť na americkým prezidentom Woodrowom Wilsonom propagovanú Spoločnosť národov, ktorej založenie sa očakávalo v najbližšom čase. Na uvedených fórach sa mala predniesť sťažnosť, že „*Slováci boli zavedení, oklamani, že Česi nechcú zadržať zmluvu učinenu medzi prezidentom Masarykom a jedinými zástupcami Slovákov, ktorí počas vojny mohli za Slovákov smeľe hovoriť a ktorí svojimi veľkými finančnými obeťami na začiatku umožnili a udržovali s Čechmi krvou i grošom na poli akciu za oslobodenie Zemí Českých a Slovenska*“.³⁰

Telegram ďalej ohlasoval príchod delegácie amerických Slovákov na mierovú konferenciu do Paríža s osobitným memorandom. Jozef Rudinský sa rozhodol nadviazať kontakty aj vo Washingtone a záležitosť predložiť zahraničnému výboru Senátu. V celej veci postupoval lojálne voči ČSR. O pripravovanom kroku najprv upovedomil Vyslanectvo ČSR vo Washingtone. To dokazuje, že akcia nebola namierená proti ČSR. Na ceste do Washingtonu ho sprevádzali Jozef Hušek a kapitán Gejza H. Mika, bývalý riaditeľ Československej tlačovej kancelárie v New Yorku. Delegáciu prijal vtedajší chargé d'affaires Jan Masaryk, no upozornil ju, že maďarské kruhy využívajú ich akciu za autonómiu Slovenska pre svoje iredentistické ciele. Delegácia sa preto rozhodla od svojho úmyslu ustúpiť a Rudinský dal pokyn, aby sa zastavila aj petícia v jednotlivých slovensko-amerických farnostiach, ktorá mala zvýšiť význam memoranda pred mierovou konferenciou v Paríži.³¹

Slovenská katolícka rada sa zlúčila so Združením slovenských katolíkov na jeho konvencii 18. decembra 1919 v Scrantone.³² Na nej referoval o svojej ceste na Slovensko aj delegát Združenia Anton Gracík, ktorého v ČSR prijal aj prezident Tomáš G. Masaryk. Gracík sa pred prezidentom údajne zastal Andreja Hlinku a odmietol jeho obvinenia z podpory maďarských záujmov.³³ Potom, čo Gracík na konvencii odobril stanovisko SLS v otázke autonómie Slovenska, jej účastníci sa jednomyselne vyslovili za postupnú autonómiu v rámci ČSR na základe *Pittsburskej dohody*, „*jako to Ludová strana na Slovensku žiada a jako to jej poslanci Dr. Rudinský a p. Kubala americkú Slovač informovali*“.³⁴ Prítomní sa uzniesli zaslať kábelogramy a telegramy pápežovi Benediktovi XV., prezidentovi ČSR Tomášovi G. Masarykovi, pre slovenské kňazstvo biskupskému zástupcovi Richardovi Osvaldovi do Trnavy, predsedovi SLS Andrejovi Hlinkovi, prezidentovi USA Woodrowovi Wilsonovi a pápežskému delegátovi vo Washingtone Giovannimu Bonzanovi.³⁵ Okrem toho 14. januára 1920 Ústredný výbor Združenia slovenských

²⁸ Jednota (Middletown), 3. 12. 1919, s. 4.

²⁹ RUDINSKÝ, J.: *Československý štát a Slovenská republika*. München 1968, s. 92.

³⁰ BIELIK, F. – RÁKOŠ, E. (ed.): *Slovenské vyst'ahovalectvo. Dokumenty*. Diel III. Martin 1976, s. 165–172, dokument č. 325. List A. P. Mamateya, predsedu Slovenskej ligy v Amerike, V. Šrobárovi, ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska z 22. novembra 1919.

³¹ RUDINSKÝ, J.: *Československý štát a Slovenská republika*. München 1968, s. 92; LETZ, R.: *Jozef Rudinský – významná osobnosť Turzovky*. In: Gajdičiar, I. (ed.): *Turzovka krížom-krážom*. Turzovka 2010, s. 331.

³² Jednota (Middletown), 24. 12. 1919, s. 1; Jednota (Middletown), 10. 12. 1919, s. 1.

³³ SNA, f. Slovenská liga v Amerike, k. 1, *Prehľad najvýznamnejších udalostí 1919. roku*.

³⁴ Jednota (Middletown), 24. 12. 1919, s. 1.

³⁵ Jednota (Middletown), 24. 12. 1919, s. 1.

katolíkov na svojej schôdzi v Pittsburghu odhlasoval osobný dar Hlinkovi vo výške 100 000 korún a 5 000 amerických dolárov na podporu slovenských katolíkov na Slovensku. Jozef Rudinský bol vymenovaný za organizátora Združenia a Jozef Kubala za pomocníka hlavného tajomníka Združenia.³⁶

Podobne hlavný úrad Prvej katolíckej slovenskej jednoty na svojej ročnej schôdzi 19.–20. januára 1920 v Clevelande privítal aj Rudinského a Kubalu a prijal rezolúciu, v ktorej obom delegátom prisľúbil morálnu a hmotnú pomoc. Prítomní zaujali postoj v prospech požiadavky autonómie Slovenska na základe *Pittsburskej dohody*. Popri uvedenej rezolúcii zaslali prezidentovi ČSR Tomášovi G. Masarykovi telegram, v ktorom ho žiadali o prepustenie predsedu SLS Andreja Hlinku na slobodu.³⁷

V čase, keď Rudinský s Kubalom rozvíjali s podporou slovensko-amerických katolíckych organizácií svoju agitačnú činnosť v záujme autonómie Slovenska v USA, predseda Slovenskej ligy v Amerike Albert Mamatey podnikol trojmesačnú cestu (10. decembra 1919 – 14. marca 1920) do ČSR. Jej cieľom bolo paradoxne to isté, o čo sa usilovali delegáti SLS v Amerike, t.j. inkorporácia *Pittsburskej dohody* do pripravovanej Ústavy ČSR.

O svojej ceste a misii Albert Mamatey referoval na zasadnutí Ústredného výboru Slovenskej ligy v Pittsburghu 8. apríla 1920.³⁸ Do ČSR cestoval cez Francúzsko a Švajčiarsko. V Paríži sa stretol so Štefanom Osuským, generálnym tajomníkom česko-slovenskej delegácie pri mierovej konferencii. Ten na Mamateyovu poznámku, že na mierovej konferencii v Paríži mala byť podľa vzoru rusínskej autonómie zmluvne zaistená samospráva Slovenska, odpovedal, že sa tak nestalo preto, lebo „*my vystupovali sme a pracovali s bratmi Čechmi počas celej války za svoje osamostatnenie AKO JEDNOTKA, ako dve vetve jedného národa, patriace dovedna. A že len tomu nášmu JEDNOTNĚMU vystupovaniu s bratmi Čechmi bolo čo ďakovať, že Spojenci uznali našu samostatnosť, naše odtrhnutie sa od Maďarov a pripojenie sa k Čechom*“.³⁹ Osuský sa však neobával o budúcnosť Slovákov: „[...] *ohľadom toho, žeby Slovensko nezachovalo si národný svojráz, Dr. Osuský nemá ani najmenšej obavy. On ma uisťoval [...], že na udržanie slovenskej národnej samobytnosti Slovensko dostane v Česko-Slovenskej republike čokoľvek budú preň žiadať smerodajní mužovia slovenskí. [...] To, čo chceme my, (Slováci), to dostaneme! A len to! lebo to čo nechceme, to čo by Slovensku bolo na ujmu, alebo na skazu, ako ku príkladu nateraz osobitný snem, to nám nikto z vonku ani nenanúti, ani nenasugeruje*“.⁴⁰

Od tohto stretnutia vyznieva Mamateyovo intervenovanie v ČSR v záujme autonómie Slovenska nepresvedčivo. V Česko-Slovensku sa stretol s prezidentom Tomášom G. Masarykom, ministrom zahraničných vecí Edvardom Benešom, ministrom s plnou mocou pre správu Slovenska Vavrom Šrobárom a inými. Vo februári 1920 sa zúčastnil na zasadnutí Klubu slovenských poslancov. Takmer všetci, s ktorými rokoval, sa zhodli v názore, že autonómia Slovenska s osobitným snemom by bola v danom čase pre Slovensko osudná. Išlo však výlučne o politikov centralistických politických strán a odporcov legislatívnej autonómie Slovenska.

So zasadnutím Klubu slovenských poslancov za prítomnosti Alberta Mamateya je spojený incident, keď pod rezolúciou klubu vyhlasujúcou, že v návrhu *Ústavy ČSR* je zabezpečené v podstate všetko, čo obsahuje *Pittsburská dohoda*, okrem snemu, ktorý by bol v danej situácii

³⁶ Jednota (Middletown), 28. 1. 1920, s. 1.

³⁷ PAUČO, J.: *75 rokov Prvej Katolíckej Slovenskej Jednoty 1890–1965*. Cleveland 1965, s. 158.

³⁸ ASSV, fasc. 299A4, *Zápisnica zo zasadnutia ústr. a výko. výboru Slov. lígy 8. apr. 1920 vo Fort Pitt Hoteli, Pittsburgh, Pa.*

³⁹ *Zpráva Predsedu Slovenskej Lígy v Amerike, podaná Ústrednému Výboru Slov. Lígy v Pittsburghu, Pa. dňa 8. apríla 1920 o jeho ceste a misi v Česko-slovenskej republike*. Pittsburgh 1920, s. 8. Zvýraznil A. Mamatey.

⁴⁰ Tamže.

na ujmu Slovenska, boli sfaľšované podpisy poslancov za SLS Aloisa Kolíska, Jána Kovalíka, Štefana Onderča, Jozefa Siváka a Floriána Tománka. Táto záležitosť vyšla najavo až koncom roku 1922, keď uvedená rezolúcia bola v plnom znení citovaná v memorande Slovenskej ligy v Amerike adresovanom vláde a Národnému zhromaždeniu ČSR.⁴¹ Aj keď táto rezolúcia s podpismi poslancov SLS významne ovplyvnila postoje amerických Slovákov k otázke autonómie Slovenska, na postoj Alberta Mamateya už pravdepodobne nemala zásadnejší vplyv.

Deň pred odchodom do USA dostal Mamatey list od ministra pre zjednotenie zákonov a organizácie správy Milana Hodžu. V ňom sa aj on vyslovil proti osobitnému slovenskému snemu. Napriek zjavnej nechote hlavných politických predstaviteľov ČSR akceptovať požiadavku slovenského snemu však Mamatey v závere svojej správy neváhal skonštatovať, že „*Slovensku kynie veľká budúcnosť*“, aj keď dodal, že „*to vezme ešte nejaký čas*“.⁴² Je pritom známe, akú dôležitosť americkí Slováci pripisovali práve osobitnému slovenskému snemu. Jozef Hušek to vyjadril veľmi jasne: „[...] *autonómia bez snemu, bez zákonodarstva nie je autonómiou. Ved' autonómia je snem a snem, to je autonómia! Bez snemu nieta autonómie!*“⁴³ Albert Mamatey si musel byť vedomý dôležitosti osobitného slovenského snemu pre naplnenie zmyslu autonómie. Tiež musel vedieť, že obídením požiadavky snemu sa z *Pittsburskej dohody* odbúra kľúčová záruka rovnoprávneho postavenia Slovákov v Česko-Slovensku. Mamateyovu rezignáciu však v otázke obhajoby samobytnosti slovenského národa dokumentuje jeden z jeho listov Miloslavovi Franciscimu už na začiatku roku 1919: „*Ja sa fajtujem už vyše 4 rokov za tú národnú individualitu slovenského národa, že Slováci nie sú len nejaký 'appendix' českého národa, ale že Slováci sú práve tak samobytný národ ako Česi. No už som zunoval to ustavičné naťahovanie sa. Osud slovenského národa beztak nebudeme my určovať ztadeto z Ameriky, ale tí tam doma. – Vy, ja a stá iných tu v Amerike vykonali sme svoju povinnosť.*“⁴⁴

V súlade so svojim zmeneným postojom k otázke autonómie Slovenska a jeho evidentným príklonom k česko-slovenskej vládnej politike, podporovaným prísľubom miesta česko-slovenského konzula v Pittsburgu, sa Mamatey rozhodol paralyzovať agitáciu Rudinského a Kubalu medzi americkými Slovákami. Ešte počas svojho pobytu v ČSR zabezpečil, aby medzi amerických Slovákov boli vyslaní zástupcovia česko-slovenskej vlády, katolícky kňaz Ladislav Moyš a sociálny demokrat Ján Pocisk.⁴⁵ Voľba takejto kombinácie delegátov nebola náhodná. Vo februári 1920 totiž Anton Š. Ambrose, zástupca Česko-slovenskej americkej obchodnej spoločnosti ministromi Šrobárovi napísal, že by nebolo dobré, keby niekto cestoval do USA bez toho, aby ho sprevádzal katolícky kňaz, pretože v slovenskej Amerike najmä medzi katólikmi vládne nespokojnosť, ktorá bola podnietená katolíckym kňazom Jozefom Rudinským a ktorú môže urovnať tiež len katolícky kňaz.⁴⁶

Ladislav Moyš, rodák z Liptovského Svätého Michala pri Ružomberku, po absolvovaní ľudovej školy v rodnej obci študoval na gymnáziu vo Vacove. Po štúdiu teológie v Spišskej Kapitule, kde z promaďarských postojov prešiel na slovenské pozície a spriatelil sa so spolu-

⁴¹ Memorandum Slovenskej Ligy v Amerike upravené na vládu a Národné Shromazdenie Česko-Slovenskej Republiky v záujme vtelenia Pittsburskej Dohody do ústavy Č-S Republiky. Pittsburgh 1922.

⁴² Zpráva Predsedu Slovenskej Ligy v Amerike, podaná Ústrednému Výboru Slov. Ligy v Pittsburgu, Pa. dňa 8. apríla 1920 o jeho ceste a misi v Česko-slovenskej republike. Pittsburgh 1920, s. 26.

⁴³ Jednota (Middletown), 18. 2. 1920, s. 4.

⁴⁴ ČULEN, K.: *Zo zaviatych listov. (Z korešpondencie A. Mamateya s Dr. M. Franciscim)*. In: Literárny almanach Slováka v Amerike na rok 1962. Middletown b. d., s. 147.

⁴⁵ SNA, f. Slovenská liga v Amerike, k. 3, kábelogram A. Mamateya (nedatovaný); SNA, f. Slovenská liga v Amerike, k. 3, kábelogram br. Mamateya (nedatovaný).

⁴⁶ KRAJČOVIČOVÁ, N.: *Americkí Slováci a slovenskí autonomisti v prvých rokoch po vzniku ČSR*. In: Pekník, M.: Ferdinand Juriga: ľudový smer slovenskej politiky. Bratislava 2009, s. 259.

klerikom Andrejom Hlinkom, bol roku 1891 vysvätený za kňaza. Pre svoje slovenské národné čítanie zostal dlho kaplánom a špišský biskup ho zámerne často prekladal. Roku 1918 sa na podnet Vavra Šrobára stal županom Užhorodskej stolice.⁴⁷ Jeho činnosť a prenasledovanie maďarskými úradmi pred prvou svetovou vojnou boli známe aj americkým Slovákom.⁴⁸ Už v roku 1908 *Národný kalendár* priniesol jeho autobiografiu.⁴⁹

Ján Pocisk, rodák z Brestovian-Dolných Lovčíc pri Trnave, po vyučení za obuvníka v Seredi navštevoval kurzy vyššej priemyselnej školy v Mníchove. Od začiatku deväťdesiatych rokov 19. storočia sa vo Viedni začal politicky angažovať v sociálno-demokratickej strane. V rokoch 1908–1918 bol členom Slovenského výkonného výboru Sociálnodemokratickej strany Uhorska. Počas prvej svetovej vojny udržiaval kontakty s českými sociálnymi demokratmi. Roku 1916 obnovil vydávanie *Robotníckych novín*. V rokoch 1919–1920 pôsobil ako hlavný tajomník Československej sociálnodemokratickej strany robotníckej na Slovensku a v rokoch 1919–1925 bol za uvedenú stranu poslancom Národného zhromaždenia. Keďže medzi americkými Slovámi bol prakticky neznámy, dominantným z dvojice počas jej misie v USA sa stal Ladislav Moyša.

Moyša s Pociskom do USA vyslal Klub slovenských poslancov, de facto však boli delegátmi druhej československej vlády „červeno-zelenej koalície“, keďže tá ich misiu financovala. To vyšlo neskôr, keď už medzi americkými Slovámi rozvinuli svoju agitáciu, najavo a prispelo k odmietnutiu ich misie. Pred odchodom dostali inštrukcie od ministrov Vavra Šrobára, Edvarda Beneša a Milana Hodžu, ktoré boli doplnené na československých vyslanectvách Paríži a Londýne. Na cestu vyrazili z Prahy 15. februára 1920. Do New Yorku pricestovali parníkom *Imperator* 1. marca 1920.⁵⁰

Bezprostredne po príchode Moyša a Pociska sa konala poradná schôdza v newyorskom hoteli Vanderbilt. Jej predmetom bola organizácia ich prednáškovej cesty. Na schôdzi, ktorá skončila až po polnoci, prítomní prijali rezolúciu, v ktorej okrem iného privítali oboch delegátov a Slovenská liga so Združením slovenských katolíkov sa zaviazala, že ich na ich ceste budú čo možno najviac podporovať.⁵¹ Prednáškové turné Moyša a Pociska zastrešoval ústredný výkonný výbor v New Yorku.⁵² Miestne prednáškové výbory organizovali pri príležitosti prednášok delegátov zbierky na Československý červený kríž. Spolu sa údajne vyzbieralo vyše 5 000 amerických dolárov.⁵³

Prednáškové turné delegáti odštartovali 3. marca 1920 v New Yorku. Cieľom ich misie bolo teda potlačenie agitácie Rudinského a Kubalu, ktorých označili za maďarských agentov. Spájanie slovenského autonomistického hnutia s maďarským revizionizmom bolo v tomto období súčasťou protiautonomistickej argumentácie československých centralistických kruhov. Ďalším cieľom delegátov bolo získanie súhlasného stanoviska amerických Slovákov s *Ústavou Československej republiky* z 29. februára 1920 a vyslovenia dôvery jej druhej „červeno-zelenej“ vláde.⁵⁴ Hneď na prvej prednáške nechali odhlasovať rezolúciu nasledujúceho znenia: „*Ústava Česko-Slovenskej republiky nielen vyhovuje, ale ďaleko presahuje naše ústavné snahy a práve*

⁴⁷ Newyorský denník (New York), 4. 3. 1920, s. 1.

⁴⁸ ČULEN, K.: *Pittsburghská dohoda*. Bratislava 1937, s. 256.

⁴⁹ *Autobiografia Rev. Ladislava Moyša*. In: Národný kalendár pre rímsko- a grécko-katolíkov a evanjelikov. Na prestupný rok 1908. Pittsburgh 1907, s. 172–182.

⁵⁰ MÚA AV ČR, AÚTGM, f. TGM – R, k. 459, správa L. Moyša a J. Pociska T. G. Masarykovi z 1. júna 1920.

⁵¹ Newyorský denník (New York), 4. 3. 1920, s. 1.

⁵² Jeho členmi boli Štefan Kasuľa, Jozef Ďulík, Ľudovít J. Karlovský, Klement Ihriský, Matúš Gazdík, Anton Gracik, Andrej Faybík a Gašpar J. Pánik. Predsedom výkonného výboru sa stal Štefan Krasuľa, tajomníkom Klement Ihriský a pokladníkom Andrej Faybík.

⁵³ MÚA AV ČR, AÚTGM, f. TGM – R, k. 459, správa L. Moyša a J. Pociska T. G. Masarykovi z 1. júna 1920.

⁵⁴ Tamže.

*preto odsudzujeme a zavrhuje všetky separatistické snahy podplatených maďarských agentov; a súčasne vyslovujeme svoju dôveru Česko-Slovenskej vláde.*⁵⁵ Kým takáto rezolúcia bola jednomyselne prijatá sekularistickými čechosilskými Slovákami v New Yorku, v slovensko-amerických katolíckych kruhoch podporujúcich autonomistickú agitáciu Rudinského a Kubalu v rámci ČSR narazila na tvrdý odpor.

Katolícki americkí Slováci síce Moyša a Pociska privítali veľmi srdečne, keď však delegáti predložili uvedenú rezolúciu na schôdzi Ústredného výboru Združenia slovenských katolíkov 8. marca 1920 v Scrantone, Pa., schôdza rezolúciu odmietla. Vo svojom stanovisku sa prítomní postavili za štátnu jednotu Česko-slovenskej republiky a zároveň za autonómiu Slovenska na základe *Pittsburskej dohody*. Návrh *Ústavy ČSR* označili za nevyhovujúci ani z hľadiska práva Slovákov na samourčenie, ani z hľadiska ducha a znenia *Pittsburskej dohody*. V stanovisku podpísanom predsedom Združenia Jozefom Ďulíkom žiadali ústavné garancie postupného vybudovania administratívnej a zákonodarnej samosprávy Slovenska a aj oni odsúdili akékoľvek separatistické snahy podplatených maďarských agentov.⁵⁶ Okrem toho sa Združenie slovenských katolíkov jasne dištancovalo od iredentistických snáh F. Jehlicsku, J. Kmoška a V. Dvorčáka v osobitnom vyhlásení publikovanom v tlači.⁵⁷

Moyšova a Pociskova rezolúcia sa stala kameňom úrazu aj pre Prvú katolícku slovenskú jednotu. Podobne ako v prípade Združenia slovenských katolíkov, aj táto v tom čase najväčšia slovenská organizácia na svete, perom svojho predsedu Andreja J. Pirhalu odmietla uvedenú rezolúciu akceptovať. Pirhala dôvodil, že americkí Slováci nemôžu vyslovovať dôveru inej ako americkej vláde. Tvrdenie, že *Ústava ČSR* ďaleko prevyšuje slovenské ústavné aspirácie, označili jednoducho za zavádzanie, keďže návrh ústavy podľa dostupných informácií nezaručoval Slovákom ani to, čo mu zaručovala *Pittsburská dohoda*.⁵⁸

Uvedené reakcie vedúcich predstaviteľov slovensko-amerických katolíckych organizácií vyvolali na stránkach slovenskej tlače v Amerike ostrú polemiku. V odpovedi na stanovisko Združenia slovenských katolíkov Ladislav Moyš publikoval v časopise *Slovák v Amerike* list ministra pre zjednotenie zákonov a organizácie správy Milana Hodžu zo 14. februára 1920 a už citovanú rezolúciu Klubu slovenských poslancov zo 6. februára 1920. V liste Hodža okrem iného uviedol, že politická samospráva Slovenska bude sústredená v zemskom zbore. Mal pozostávať z 21 členov volených župnými zastupiteľstvami. Osem členov malo tvoriť zemský výbor s výkonnou mocou a rozpočtovým právom. Ostatných šestnásť členov malo tvoriť zemský dozorný zbor dohliadajúci na funkcie zemského výboru.⁵⁹ Predseda Združenia slovenských katolíkov Jozef Ďulík reagoval na Moyšovú odpoveď v článku publikovanom v *Jednote* 31. marca 1920. V duchu stanoviska Združenia z 8. marca 1920 argumentoval, že návrh zákona o *Ústave ČSR* sa nezhoduje s *Pittsburskou dohodou*. Americkí Slováci v Združení slovenských katolíkov považujú preto za svoju povinnosť agitovať za svoje presvedčenie. V článku ďalej napísal: „*Idea národnej individuality Slovákov obsažená v ‚Dohode‘⁶⁰ je ideou, ktorá len tak ľahko nepadne ani následkom osvedčenia sa poslancov slovenského klubu. Ona zakladá sa na pravde a pravdu možno dočasu prekrútiť, ubiť, ale prv neskôr ona predsa výnde na vrch. Môžu všetci učenci dokazovať, môže to čsl. vláda celému svetu trúbiť, môže na to i klub slovenských*

⁵⁵ Newyorský denník (New York), 7. 3. 1920, s. 1. MÚA AV ČR, AÚTGM, f. TGM – R, k. 459, správa L. Moyša a J. Pociska T. G. Masarykovi z 1. júna 1920.

⁵⁶ Jednota (Middletown), 17. 3. 1920, s. 4; Slovák (Ružomberok), 14. 4. 1920, s. 1–2.

⁵⁷ Jednota (Middletown), 19. 5. 1920, s. 1; Slovák (Bratislava), 2. 7. 1920, s. 2.

⁵⁸ Jednota (Middletown), 17. 3. 1920, s. 4.

⁵⁹ Citované podľa Newyorský denník (New York), 6. 3. 1920, s. 2.

⁶⁰ *Pittsburskej dohode*.

*poslancov pristať, že Česi a Slováci sú jeden národ, fakt je ten, že sú to dva národy, a tento fakt kedysi bezpochyby uznaný byť musí.*⁶¹ Na margo listu Milana Hodžu Jozef Ďulík uviedol, že moc daná zemskému zboru je len exekutívnou mocou a ani zďaleka neznamená autonómiu. Ako uzavrel, „*ústava, ktorá toľkúto ‚samosprávu‘ zabezpečuje našemu národu, veru nielen nepresahuje, ale sa len ani nepribližuje ku našim ústavným snahám*“.⁶²

Okrem výhrad autonomisticky vyhranených amerických Slovákov proti žiadaniu vyslovenia dôvery československej vláde, na základe ktorých boli neskôr Ladislav Moyš s Jánom Pociskom nútení v príslušnej formulácii svojej rezolúcie nahradiť slovo „vláda“ slovom „republika“, kritika slovensko-amerických autonomistov smerovala aj k samotnému spôsobu, akým Moyš získaval súhlas s uvedenou rezolúciou. Po prednáške, počas ktorej sa však textom rezolúcie nezaoberal, ju prečítal, a ak sa nik proti nej neozval, vyhlásil ju za prijatú. Takýto postup bol pre americkú prax neprijateľný.⁶³

Podobne Ján Pankuch vo svojej knihe *Dejiny clevelandských a lakewoodských Slovákov*⁶⁴ na strane 188 uvádza priam anekdotický príbeh. Moyš na prednáške údajne dôvodil, že Slováci nechcú na Slovensku autonómiu, pretože keď sa niekde poslanci pýtali sedliakov, či potrebujú autonómiu, odpovedali, že im treba chlieb, a nie automobil. Poslanci z toho uzavreli, že ľud sa vyslovil proti autonómii, keď sedliak, ktorý tomuto slovu nerozumel, si myslel, že je reč o automobiloch. U clevelandských Slovákov však Moyš pre takýto humor pochopenie nenašiel. Bol vážne napomenutý, že poslanci mali sedliakov poučiť, že pojem „autonómia“ znamená samosprávu.

Svoje odmietavé stanovisko voči agitácii Moyša a Pociska slovensko-americkí autonomisti vyjadrili aj smerom k rodákovi na Slovensku, a to vo vyhlásení, resp. ohlase uverejnenom z poverenia schôdze Ústredného výboru Združenia slovenských katolíkov v Pittsburghu 7. apríla 1920. Vo vyhlásení okrem iného uviedli: „*Fakt, že americký slovenský ľud je veľkou väčšinou ešte i dnes za zabezpečenie ‚Pittsburskej Dohody‘, nesmyjú nijaké rezolúcie, vnucované ľudu agentami československej vlády... Ústava Česko-slovenskej republiky neuznáva národnú samobytnosť Slovákov, a preto ani právo sebeurčenia slovanského národa Slovákov; jej základnou myšlienkou a cieľom je národná jednota československá a prostriedkom centralisácia všetkej štátnej moci.*“⁶⁵

Delegáti Moyš a Pocisk opustili americký kontinent 27. mája 1920 na lodi *Cretic*.⁶⁶ Podľa slov samotného Moyša rečnili na 55 piatich verejných zhromaždeniach v jedenástich štátoch USA, aj keď pozvánok dostali údajne vyše dvesto.⁶⁷ Po ukončení misie Ladislav Moyš referoval o potlačení autonomistickej agitácie Rudinského a Kubalu. Ako dôkaz uviedol prijatie svojej rezolúcie na všetkých zhromaždeniach, na ktorých vystúpili.⁶⁸ Až na nepatrné výnimky politickú orientáciu amerických Slovákov označil za protiautonomistickú.⁶⁹ Toto Moyšovo hodnotenie však nezodpovedalo skutočnosti. Naopak, XIX. konvencia Prvej katolíckej slovenskej jednoty, ktorá sa konala 13.–18. septembra 1920 v Milwaukee, Wis., vyslovila dôveru Andrejovi Hlinkovi ako predsedovi SĽS a deklarovala, že „*jeho práce a úsilia za blaho národa*

⁶¹ Jednota (Middletown), 31. 3. 1920, s. 4.

⁶² Tamže.

⁶³ Dobrý Pastier (Middletown), apríl 1920, s. 14–15; Jednota (Middletown), 7. 4. 1920, s. 4.

⁶⁴ PANKUCH, J.: *Dejiny clevelandských a lakewoodských Slovákov*. Cleveland 1930.

⁶⁵ Slovák (Bratislava), 6. 7. 1920, s. 1–2; Jednota (Middletown), 26. 5. 1920, s. 5.

⁶⁶ Newyorský denník (New York), 29. 5. 1920, s. 1.

⁶⁷ MÚA AV ČR, AÚTGM, f. TGM – R, k. 459, správa L. Moyša a J. Pociska T. G. Masarykovi z 1. júna 1920.

⁶⁸ Tamže; Slovenský denník (Bratislava), 26. 6. 1920, s. 2.

⁶⁹ Slovenský denník (Bratislava), 25. 7. 1920, s. 2.

a Cirkvi katolíckej bude i naďalej podporovať“.⁷⁰ Zároveň schválila stanovisko Združenia slovenských katolíkov v otázke autonómie Slovenska v rámci ČSR.⁷¹ Podobne Združenie slovenských katolíkov na svojej konvencii konanej 13. a 14. októbra 1920 v Chicagu potvrdilo svoj program autonómie Slovenska v intenciách *Pittsburskej dohody*.⁷² Misiu Ladislava Moyša a Jána Pociska konvencia Združenia znovu odmietla⁷³ a vydala osvedčenie, v ktorom ocenila pôsobenie Rudinského a Kubalu medzi slovensko-americkými katolíkami: „Činnosť oboch výšmenovaných vyslancov ľudovej strany⁷⁴ v Amerike v značnej miere prispela k správne orientovaniu sa amerických Slovákov o cirkevných, politických a hospodárskych pomeroch v starej vlasti a blahosejne vlivala na zkonsolidovanie a uzdravenie verejného života amerických Slovákov-katolíkov, posilnila ich záujem a sympatie s úsiliami a snahami dp. Andreja Hlinku za kresťanské a autonómne Slovensko v rámci česko-slovenskej republiky.“⁷⁵ Tesne pred odchodom Rudinského z Ameriky sa ho zastala i *Jednota*. V reakcii na publikovanie Rudinského poľského pasu v *Národných novinách*, oficiálnom tlačovom orgáne Národného slovenského spolku, uviedla: „V drovi Rudinskom poznali sme dobrého Slovana, Slováka a loyálneho občana československej republiky. Všetko, čo mu vytknúť N. N.⁷⁶ môžu je to, že je za samosprávu Slovenska a za jej postupné vybudovanie v rámci čs. republiky.“⁷⁷

Ciele misie Moyša a Pociska sa tak nenaplnili. Navyše, vývoj pomerov medzi americkými Slovákami mal jednoznačne autonomistické tendencie, najmä keď americkí Slováci zistili, že v *Ústave ČSR* nie je zabezpečené ani to minimum, o ktorom ich vo svojich listoch ubezpečoval minister Milan Hodža. Tento vývoj nedokázal po Moyšovej a Pociskovej misii zvrátiť ani srbský kapitán Teodor Dimitrijevič⁷⁸ a po ňom Jozef Rudinský, tentoraz v službách československej vlády,⁷⁹ a ani samotný Vavro Šrobár s českým profesorom a prednostom referátu ministerstva školstva v Bratislave Václavom Maulem. V roku 1923 totiž silnejúci autonomistický pohyb medzi americkými Slovákami vyústil do vylúčenia „centralistov“ zo Slovenskej ligy v Amerike, ktoré schválil jej XV. kongres konaný v dňoch 27.–29. mája 1924 v Binghamtone, N. Y. Slovenská liga v Amerike sa tým vydala na cestu jednoznačnej podpory autonomistického hnutia

⁷⁰ PAUČO, J.: *75 rokov Prvej Katolíckej Slovenskej Jednoty 1890–1965*. Cleveland 1965, s. 159.

⁷¹ Tamže.

⁷² *Jednota* (Middletown), 20. 10. 1920, s. 4.

⁷³ *Dobrý Pastier* (Middletown), 21. 10. 1920, s. 6.

⁷⁴ Jozefa Rudinského a Jozefa Kubalu.

⁷⁵ RUDINSKÝ, J.: *V Amerike a doma*. Ružomberok 1921, s. 37.

⁷⁶ *Národné noviny*.

⁷⁷ *Jednota* (Middletown), 20. 10. 1920, s. 4.

⁷⁸ Srbský kapitán Teodor Dimitrijevič prišiel do USA ako člen delegácie československej cirkvi, ktorá pod vedením svojho prvého biskupa Gorazda Pavlíka od júna 1922 do januára 1923 vykonala misijnú cestu do USA medzi Čechov a Slovákov. Dimitrijevič tu usporiadal protiautonomistické prednáškové turné. Slovensko-americká tlač ho označila za Šrobárov predvoj. Dimitrijevičova protiautonomistická akcia pokračovala v roku 1923 aj na Slovensku, kde sa snažil zdiskreditovať autonomistických politikov rôznymi invetívami a zosmiešňovaním v pamfletoch, ktoré im menovite adresoval. Nepochybne nešlo o akciu jednotlivca, ale o dobre platenú kampaň proti autonomistom z kruhov niektorej z vládnych strán. Výsledkom Dimitrijevičovej činnosti boli viaceré súdne procesy, ktoré sa ťahali až do jeho zmiznutia z republiky v roku 1926 bez udania miesta pobytu, takže mu rozsudky ani nebolo možné doručiť. KRAJČOVIČOVÁ, N.: *Americkí Slováci a slovenskí autonomisti v prvých rokoch po vzniku ČSR*. In: Pekník, M.: Ferdinand Juriga: ľudový smer slovenskej politiky. Bratislava 2009, s. 264; LETZ, R.: *Biskup Ján Vojtaššák a slovenská politika v medzivojnovom období*. In: Chalupecký, I. (ed.): *Spišský biskup Ján Vojtaššák*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie konanej dňa 9. mája 2001 na Katolíckej univerzite v Ružomberku (Studia theologica Scepusiensia VI). Spišská Kapitula – Spišské Podhradie 2003 (= Studia theologica Scepusiensia VI), s. 46–47.

⁷⁹ Podrobne o tejto misii Jozefa Rudinského pozri v KUCÍK, Š.: *(Ne)cesta biskupa Jána Vojtaššáka do slovenskej Ameriky v roku 1923*. In: Hromják, E. et al.: *Pohľady na osobnosť biskupa Jána Vojtaššáka*. Spišské Podhradie 2012, s. 105–134.

na Slovensku a v tomto kurze zotrvala až do vydania zákona o autonómii Slovenskej krajiny 22. novembra 1938.⁸⁰

Je preto zjavné, že bezprostredne po vzniku Česko-Slovenska Slovenská liga v Amerike vyslala na Slovensko delegáciu, ktorej úlohou bolo nadviazať kontakty s politickými predákmi na Slovensku a upovedomiť ich o *Pittsburskej dohode*. Na základe informácií delegátov o povojnovom vývoji na Slovensku sa táto strešná organizácia Slovákov v USA v otázke štátoprávneho usporiadania Česko-Slovenska, a tým aj autonómie Slovenska, rozhodla zotrvať na svojom programe obsiahnutom v *Pittsburskej dohode*, konečné štátoprávne usporiadanie Česko-Slovenska však ponechávala na Slovákov na Slovensku. Zachovať neutrálny postoj v záležitosti implementácie *Pittsburskej dohody* americkým Slovákom odporučil aj Ignác Gessay ako ďalší, kto bezprostredne po skončení Veľkej vojny poskytol americkým Slovákom priame informácie o vývoji pomerov na Slovensku. Slovenská liga sa preto rozhodla zaujať negatívny postoj voči delegátom Slovenskej ľudovej strany v Amerike Jozefovi Rudinskému a Jozefovi Kubalovi, ktorí prišli do USA v októbri 1919 s cieľom agitácie za autonómiu Slovenska v rámci Česko-Slovenska a informovania amerických Slovákov o aktivitách ľudovej strany. Na druhej strane Ústredný výbor Slovenskej ligy prijal memorandum, v ktorom sa americkí Slováci postavili za postupnú implementáciu *Pittsburskej dohody* v ČSR. Odmietnutie agitácie Rudinského a Kubalu a memorandum Slovenskej ligy boli vyjadrením snahy amerických Slovákov zostať verní svojmu programu autonómie Slovenska v rámci ČSR, na druhej strane odrážali ich úsilie zachovať si neutrálny postoj a neskĺznuť do politických zápasov a afér na Slovensku. Keďže v takejto situácii sa delegáti Slovenskej ľudovej strany nemohli opierať o autoritu Slovenskej ligy v Amerike, ich oporným bodom sa stali organizácie opozičné voči nej: Združenie slovenských katolíkov a Prvá katolícka slovenská jednota. V čase, keď Rudinský s Kubalom rozvíjali s podporou slovensko-amerických katolíckych organizácií svoju agitačnú činnosť v záujme autonómie Slovenska v USA, predseda Slovenskej ligy v Amerike Albert Mamatey podnikol trojmesačnú cestu do ČSR s cieľom inkorporácie *Pittsburskej dohody* do pripravovanej *Ústavy ČSR*. Albert Mamatey, ktorý však na svoje predchádzajúce postoje v otázke autonómie Slovenska rezignoval už minimálne od začiatku roku 1919, sa v súlade so svojím príklonom k česko-slovenskej vládnej politike, podporovaným prísľubom miesta česko-slovenského konzula v Pittsburchu, rozhodol paralyzovať agitáciu Jozefa Rudinského a Jozefa Kubalu medzi americkými Slovákami. Ešte počas svojho pobytu v ČSR zabezpečil, aby medzi amerických Slovákov boli vyslaní zástupcovia česko-slovenskej vlády, katolícky kňaz Ladislav Moyš a sociálny demokrat Ján Pocisk. Okrem paralyzovania agitácie Rudinského a Kubalu, cieľom ich misie v USA bolo aj získanie súhlasného stanoviska amerických Slovákov s *Ústavou Československej republiky* a vyslovenia dôvery jej druhej „červeno-zelenej“ vláde. Misia Ladislava Moyša a Jána Pociska sa však skončila neúspešne. Združenie slovenských katolíkov a Prvá katolícka slovenská jednota, združujúce väčšinu amerických Slovákov, voči nej zaujali odmietavé stanovisko. Navyše, vývoj pomerov medzi americkými Slovákami mal jednoznačne autonomistické tendencie. Po vylúčení „centralistov“ zo Slovenskej ligy v Amerike, ktoré schválil jej XV. kongres v máji 1924, sa Slovenská liga vydala na cestu jednoznačnej podpory autonomistického hnutia na Slovensku a v tomto kurze zotrvala až do vydania zákona o autonómii Slovenskej krajiny 22. novembra 1938.

⁸⁰ Podrobne o tom pozri v KUCÍK, Š.: *Podiel amerických Slovákov na autonomistickom hnutí na Slovensku (1918–1938)*. Martin 2011.

Summary

Concerning the Mission of Ladislav Moyš and Ján Pocisk among American Slovaks in 1920

The author of the paper deals with the mission of the Roman Catholic priest Ladislav Moyš and the social democratic parliamentary deputy Ján Pocisk among American Slovaks in 1920. He puts their mission into a broader context, analyses its reasons and clarifies the results of the mission. He explains the initially cool attitude of the Slovak League of America to the question of the autonomy for Slovakia right after World War I, its disapproval of the policy of the Slovak People's Party and its delegates in the USA in 1919, and their subsequent turn to Slovak-American Catholic organizations. He informs on the trip of the president of the Slovak League Albert Mamatey to Czecho-Slovakia at the turn of 1919 and 1920. On his initiative, Ladislav Moyš and Ján Pocisk were sent among American Slovaks. The author explains the goals of their mission, describes the reactions of American Slovaks to the activities of the delegates and points to the impact of their mission on the subsequent development of situation among Slovaks in the USA up to the 1938.